

Rapport: 2017-14
Långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län
- Projektrapport december 2017

Rapport: 2017:14

Långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län - Projektrapport december 2017

Kerstin Granath och Anita Lundmark

Foto omslag: Doug Olson/Mostphotos

Rapporten kan laddas ner från Länsstyrelsen i Dalarnas läns webbplats:
www.lansstyrelsen.se/dalarna/publikationer

Förord

Länsstyrelsen i Dalarnas län utarbetade 2010 en långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län. Det gjordes i samverkan med Lantmäteriet, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen samt företrädare för markägarna och skogsnäringen. Arbetet med omarrondering har därefter fortskridit i en alltför långsam takt. Fortfarande är 534 000 hektar av länets skogs- och jordbruksmark ägosplittrad.

Därför fick Länsstyrelsen i Dalarnas län genom regleringsbrevet för 2017 i uppdrag att, i samverkan med Lantmäteriet, Jordbruksverket och Skogsstyrelsen samt företrädare för näringen och markägarna, uppdatera länets långsiktiga plan för omarrondering. Därutöver har Länsstyrelsen i Dalarnas län haft samråd med Naturvårdsverket och Lantbrukarnas Riksförbund. Till Näringsdepartementet lämnades en delredovisning 31 mars och en slutrapport 13 oktober 2017.

I föreliggande projektrapport presenteras delar som inte utvecklats i tidigare rapporter inom uppdraget med tyngdpunkt på erfarenheter från tidigare omarronderingar och förslag till nytt arbetssätt framgent.

12 december 2017

Mikael Selander

Enhetschef Landsbygd och tillväxt

Innehållsförteckning

Förord	3
Innehållsförteckning.....	4
Sammanfattning	5
1. Inledning.....	7
2. Erfarenheter från tidigare omarronderingar.....	9
2.1 Länsstyrelsen i Dalarnas län.....	9
2.2 Lantmäteriet	10
2.3 Skogsstyrelsen	10
2.4 Markägare	11
2.5 Lantbrukarnas Riksförbund.....	12
3. Förslag till nytt arbetssätt	14
3.1 Regeringsuppdrag och långsiktig statlig finansiering.....	14
3.2 Gemensam grundsyn.....	15
3.3 Dialog, samverkan och transparens.....	15
3.4 Arbetssätt	16
3.5 Förarbete	22
3.6 Förrättning.....	25
4.Risker i fortsatta omarronderingar	29
5.Referenser	31

Sammanfattning

I regleringsbrevet för 2017 fick Länsstyrelsen i Dalarnas län i regeringsuppdrag att uppdatera länets långsiktiga plan för omarrondering. Uppdraget har redovisats i två rapporter (Granath et al. 2017, Länsstyrelsen Dalarnas län 2017). Föreliggande rapport är ett komplement som ger fördjupad bakgrund till de slutsatser som tidigare presenterats och ett utvecklat förslag till förändrat arbetssätt. Syftet är att visa hur arbetet med omarrondering kan utvecklas för att bli mer framgångsrikt och nå ett tillfredsställande slutresultat.

Regeringsuppdraget har genomförts i samverkan med Lantmäteriet, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen samt företrädare för näringen och markägarna. Dessutom har samråd genomförts med Naturvårdsverket och Lantbrukarnas Riksförbund. Uppdragets slutsatser och förslag är baserade på möten med berörda parter, litteraturstudier och analys av riksskogstaxeringens data-material.

Omarrondering genererar stora samhällsvinster samt en hållbar utveckling av landsbygden och landsbygdens ekonomi. Merparten av de markägare som deltagit i slutförda omarronderingar är nöjda med resultatet, men har upplevt vissa brister i arbetssättet. Markägarna har upplevt att processen har varit alltför myndighetsstyrd med höga kostnader, bristande kommunikation och avsaknad av delaktighet. Sammantaget har detta skapat osäkerhet, bristande förtroende för myndigheterna och en oro för att markägarnas kunskaper och önskemål inte tas tillvara.

Berörda myndigheter har saknat en gemensam grundsyn avseende omarrondering. Deras roller har varit oklara och det har brustit i kommunikation, samverkan och transparens mellan myndigheterna och mellan dessa och markägarna. De olika myndigheternas kompetens har inte nyttjats optimalt och en ojämn inströmning av ärenden har gjort det svårt att upprätthålla kompetensen. Berörda kommuner har varit alltför lite involverade i arbetet.

Helt avgörande för möjligheterna att genomföra omarrondering i Dalarnas län är att samtliga berörda myndigheter får ett tydligt uppdrag från regeringen att gemensamt verka för omarrondering och långsiktig finansiering av arbetet.

Vidare krävs en förankrad gemensam grundsyn baserad på de samhällsvinster som en omarrondering leder till. Omarrondering kan dock endast genomföras om markägarna är positiva, vilket förutsätter fördelaktiga ekonomiska förutsättningar och stort förtroende för myndigheterna. Det föreslagna nya arbetssättet bygger på information, dialog, delaktighet, samverkan och transparens. Det ger en säkrare process där samtliga intressen i möjligaste mån tillgodoses, vilket leder till en högre grad av tillfredsställelse för alla berörda.

Förslaget till nytt arbetssätt innebär att omarrondering genomförs i mindre områden (skifteslag) och processen utgår från de berörda markägarnas behov och förutsättningar. Arbetet genomförs i projektform. En projektplan upprättas och styrgrupp, projektledare, projektgrupp, referensgrupp och vid behov en väggrupp utses. Projektledaren, utsedd av Länsstyrelsen, följer och samordnar såväl deltagande myndigheter som markägare genom hela processen. Referensgruppen, med oberoende representanter från berörda parter har en rådgivande och stödjande roll med enda målsättning att säkerställa ett gott slutresultat.

Projektet delas upp i två delar, **förarbete** och **förrättning**. Under förarbetet är Länsstyrelsen huvudansvarig men representant för markägarna, Lantmäteriet, Skogsstyrelsen och berörd kommun medverkar. Förarbetet genomförs i dialog med markägarna med stort fokus på deras delaktighet. Under förarbetet inventeras natur- och kulturmiljövärden och sociala värden beskrivs. Förarbetet fortgår tills markägarna känner sig redo att ansöka om omarrondering. När ansökan kommit in till Lantmäteriet övergår projektet i en förrättning. Under förrättningen är Lantmäteriet huvudansvarig med stöd från övriga berörda parter.

1. Inledning

1.1.1 Bakgrund

I Dalarnas län finns cirka 1,9 miljoner hektar produktiv skogsmark. Ungefär en tredjedel, 534 000 hektar, har en ägosplittrad fastighetsstruktur. Ur ett samhällsperspektiv är nyttan av omarrondering tydlig och bestående. Förbättrad fastighetsstruktur är en grundläggande förutsättning för rationellt brukande vilket ger högre skogsproduktion. Det ger bättre tillgång på råvara för skogsindustrin, ökad sysselsättning och skatteintäkter, långsiktigt hållbar landsbygdsutveckling, minskade terrängtransporter, ökad inlagring av kol, mindre administrativa kostnader för myndigheter och en stärkt rättssäkerhet. Omarrondering ger också en unik möjlighet att inventera och skydda värdefull natur och kulturmiljö.

För att komma tillrätta med ägosplittringen togs år 2010 en långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län fram (Länsstyrelsen Dalarna 2010a,b,c). Sedan dess har förutsättningarna förändrats vad gäller såväl opinion som prisbild för både lantmäteriförrättningar och fastigheter.

Ett statligt engagemang för omarrondering är avgörande. En begäran har i oktober 2017 lämnats till regeringen om tydliga uppdrag och långsiktig finansiering till Länsstyrelsen i Dalarnas län, Lantmäteriet och Skogsstyrelsen att gemensamt verka för omarrondering i Dalarnas län. Myndigheternas ansvar behöver vara tydligt samtidigt som det krävs ökad samverkan mellan myndigheterna och med markägarna.

För att markägarna ska vara positiva till omarrondering måste de ekonomiska förutsättningarna vara fördelaktiga och det måste finnas ett stort förtroende för berörda myndigheter. Förtroende skapas genom information, dialog, delaktighet och transparens.

1.1.2 Syfte

Syftet är att, med erfarenheter från tidigare omarronderingar och synpunkter som kommit fram i det utförda regeringsuppdraget, presentera ett konkret förslag till hur arbetet med omarrondering kan bedrivas i fortsättningen för att det ska bli framgångsrikt och leda till ett tillfredsställande slutresultat. Avsikten är att det föreslagna arbetssättet ska testas i ett pilotprojekt. Arbetssättet utvecklas under pilotprojektet och de delar av denna rapport som berör det nya arbetssättet kan komma att förändras utifrån de erfarenheter som erhålls under pilotprojektet.

Syftet med rapporten är att beskriva hur en konstruktiv dialog med markägare kan uppnås, hur omarronderingsarbetet kan utvecklas, effektiviseras och stärkas samt hur en god samverkan mellan berörda myndigheter kan åstadkommas med gemensam grundsyn, riktlinjer och ambitionsnivå samt en tydlig ansvarsfördelning.

Rapporten riktar sig i första hand till de myndigheter som är direkt involverade i omarronderingsverksamhet, dvs. Länsstyrelsen i Dalarnas län, Lantmäteriet och Skogsstyrelsen och är tänkt att ligga till grund för pilotprojekt där det föreslagna arbetssättet testas. Dessutom kan rapportens innehåll vara av intresse för Jordbruksverket, Naturvårdsverket, berörd kommun, markägarorganisationer och intresserade markägare.

1.1.3 Avgränsningar

I rapporten redovisas erfarenheter från tidigare omarronderingar, förslag till hur det fortsatta arbetet ska bedrivas och en riskbedömning.

Vi har valt att inte göra några beräkningar av kostnader förknippade med det föreslagna nya arbetssättet, då det i dagsläget finns alltför många osäkra parametrar för att ett trovärdigt slutresultat ska kunna presenteras. En noggrann och kontinuerlig uppföljning av kostnader och tidsåtgång ska göras på de pilotprojekt som genomförs.

För en redovisning av samhällseffekter av omarrondering och hur berörda myndigheters arbete med omarrondering kan effektiviseras och stärkas enligt det regeringsuppdrag som Länsstyrelsen i Dalarnas län fått i regleringsbrevet för 2017 hänvisas till de rapporter som tidigare lämnats till regeringen (Granath et. al 2017, Länsstyrelsen i Dalarnas län 2017).

Behov av andra former av statlig stimulans och översyn av lagstiftning behandlas inte i rapporten, även om sådana behov identifierats under arbetet.

1.1.4 Genomförande

Underlaget till rapporten utgörs av träffar med markägare, lokala politiker, Region Dalarna, näringslivet, intresseorganisationer, ansvariga för den långsiktiga plan som togs fram 2010, ledning och lokala representanter för Lantmäteriet, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket och Naturvårdsverket samt landsbygdsminister Sven-Erik Bucht. De synpunkter som framförts har vi vägt samman med särskilt fokus på markägarnas synpunkter i kombination med Lantmäteriets kunskap om vad som är möjligt.

Två examensarbeten som utförts av studenter vid Lantmätarprogrammet under 2017 har också haft betydelse vid utformningen av förslagen i denna rapport.

2. Erfarenheter från tidigare omarronderingar

2.1 Länsstyrelsen i Dalarnas län

Det har saknats ett uppdrag från regeringen till Länsstyrelsen i Dalarnas län och till övriga involverade myndigheter att arbeta aktivt med omarrondering. Grundsynen avseende varför och hur omarronderingar ska genomföras behöver synkroniseras såväl mellan de inblandade myndigheterna som inom respektive myndighet. Alla relevanta politikområden behöver beaktas.

Det har funnits ett glapp i information och kunskapsöverföring mellan förstudie och omarronderingsförrättning. De inblandade myndigheternas roller och ansvarsfördelning har varit oklar.

2.1.1 Fastighetsfrågor

Länsstyrelsen har varit mer involverade i tidigare omarronderingsförrättningar än i de omarronderingar som genomförts under senare år. Förrättningarna har upplevts mindre transparenta. Det har inneburit onödiga konflikter och problem när underlag och information från förstudien inte har beaktats i förrättningen.

2.1.2 Natur- och kulturmiljövården

Ett problem som uppstått under tidigare omarronderingar är att det har varit oklart långt in i processen vilka områden som ingår i omarronderingen. Det har försvårat myndigheternas prioriteringar av områdesskydd. Eftersom svensk skogspolitik vilar på att såväl samhället som skogsbruket ska göra avsättningar av värdefull natur är det av grundläggande betydelse att det tidigt framgår i vilken omfattning storskogsbruket kommer att omfattas av omarrondering. Deras större frivilliga avsättningar är en betydelsefull del i naturvårdsarbetet. Om dessa områden kommer att delas ut i mindre skiften bör de bli prioriterade för formellt skydd. Om storskogsbrukets mark redan är väl arronderad kan istället det formella skyddet inriktas på de delar där naturvårderna är sammanhängande och ägda av flera.

Ytterligare en komplikation som uppstått är då det inte varit klarlagt när markåtkomstutbetalningar ska göras. Betalning av mark som ska få ett formellt skydd sker med medel som fördelas årligen till de myndigheter som kan instifta formella skydd. Det behövs därför en tydlig tidsplanering för att utbetalningar inom ett omarronderingsområde ska kunna göras. För att underlätta den hanteringen är det viktigt med en väl sammanhållen process med nära samarbete mellan samtliga inblandade aktörer.

I tidigare processer har inte kommunerna deltagit så aktivt i samverkansarbetet. Kontakterna har inskränkt sig till att handla om att de framfört önskemål till Länsstyrelsen om formellt skydd. Kommunernas möjlighet att i sin översiktliga planering peka ut viljeyttringar har inte fångats upp i omarronderingsprocessen.

Det har varit oklart hur kulturlämningar har beaktats vid fastighetsvärdering och hur information om dessa lämningar förmedlas i den fastighetsinformation som alla markägare får om sin ”nya” fastighet efter omarrondering.

2.2 Lantmäteriet

Det behövs tydliga roller mellan inblandade myndigheter och en tydlig ansvarsfördelning. Länsstyrelsen ska vara ansvarig för förarbete/förstudie. Det behövs stabila förutsättningar med långsiktigt tryggad finansiering.

Sedan många år tillbaka har Lantmäteriet beslutat använda sina nedsättningsmedel uteslutande till omarronderingsförrättningar. Dessa medel behöver även fortsättningsvis användas för nedsättning av markägarnas kostnader vid omarrondering.

Anläggande av skogsbilvägar under omarronderingsförrättningen ökar risken för överklaganden. Därför önskar Lantmäteriet att vägar projekteras och byggs i en fristående anläggningsförrättning i omedelbar anslutning till omarronderingsförrättningen.

Lantmäteriet arbetar med produktionsutjämning över hela Sverige, vilket kan innebära att vissa förrättningar i Dalarnas län genomförs av lantmätare som är placerade i andra delar av landet

Inströmningen av omarronderingsförrättningar har varit alltför ojämn. För att upprätthålla nödvändig specialkompetens för omarrondering behöver Lantmäteriet ha en flexiblare struktur så att personalen har alternativa arbetsuppgifter när inte omarrondering upptar hela deras arbetstid.

Lantmäteriet menar att det finns behov av separat information om omarrondering till virkesköpare. Det behövs även information till virkesköparorganisationer inför avverkningsstopp så de kan koncentrera avverkningsgrupperna till omarronderingsområdet innan avverkningsstoppet för att undvika dispenser.

2.3 Skogsstyrelsen

En omarrondering handlar inte i första hand om gränser på en karta utan om levande människor. Mycket viktigt med god samverkan och öppen kommunikation mellan de berörda myndigheterna och mellan myndigheterna och markägarna. Se till att nyttja varje myndighets kompetens på bästa sätt.

Förarbetet måste få ta den tid som krävs. Kommunikation är en nyckelfråga, såväl mellan berörda myndigheter som med markägare m.fl.

Arbetsuppgifterna i en omarrondering bör utföras av myndigheter. Omarronderingar kräver särskild kompetens av såväl värderare som inventerare. Det är av stor betydelse att upprätthålla dessa kompetenser inom myndigheterna.

Nyckelbiotoper och andra höga naturvärden måste inventeras vid omarrondering. Nyckelbiotop är idag ett av flera sätt att beskriva höga naturvärden. Formellt skydd genom biotopskyddsområde kan endast bli aktuellt för nyckelbiotoper med särskilt höga naturvärden enligt fastlagda kriterier. För biotopskyddsområden vid omarronderingar behöver Skogsstyrelsen särskilda medel så att motsvarande verksamhet i andra delar av länet/landet inte blir lidande. Det måste göras tydligt för alla inblandade vad som ska skyddas och inte.

Det är mycket viktigt att alla nödvändiga vägar projekteras och anläggs i samband med omarrondering. Det behövs statlig delfinansiering av vägbyggen i samband med omarrondering. Skogsstyrelsen har gärna ansvaret för projekteringen, och kan även medverka i en väggrupp med lokal förankring.

2.4 Markägare

Omarrondering under de senaste decennierna har från markägarhåll ofta uppfattats som en alltför myndighetsstyrd process. Som markägare riskerar man att förlora kontrollen över sin mark under en del av processen och man känner osäkerhet och rädsla för att få sämre mark i utbyte (Lassbo & Pasichna 2017).

Från ett myndighetsperspektiv har fokus vid omarrondering under lång tid legat på materiella värden (Göransson & Winka 2017, Lassbo & Pasichna 2017). Men många markägare har starka känslomässiga band till sin mark som har ägts i familjen i flera generationer, händelser och historier förstärker dessa band. Man känner ett förvaltaransvar gentemot såväl förfäder som kommande generationer. Näst viktigast efter affektionsvärdet är att bevara banden till bygden och därefter rätten att själv bestämma över sin mark. Man är dessutom rädd att förlora rätten till jakt och fiske. Sådana immateriella värden är svårare att mäta och värdera i pengar, men är likväl viktiga både för enskilda och i ett samhällsperspektiv.

Markägarnas inställning till omarrondering beror på flera faktorer, såväl immateriella som materiella. Exempel på viktiga faktorer är storleken på markägarens innehav, hur samlat innehavet är, hur de använder sin mark samt tidigare erfarenheter av omarrondering (Lassbo & Pasichna 2017).

Det är viktigt för markägare att kunna framföra sina åsikter och känna sig lyssnade på genom hela processen. Markägarna upplever att myndigheternas stormöten inte har varit en bra lösning och att tydlig och konsekvent information, diskussion och personlig kontakt med myndigheterna saknats (Lassbo & Pasichna 2017). Markägarna har saknat lokala informationsmöten och myndigheternas närvaro i den egna byn.

Markägarna upplever att det är en lång och kostsam process och att man kan tvingas till omarrondering mot sin vilja. Informationen om kostnaderna upplevs som otydlig, men de kostnader som nämns uppfattas som höga. Man upplever också att processen är odemokratisk och vinklad och efterlyser för-

bättrad samsyn mellan berörda parter (Göransson & Winka 2017). Det finns också en oro för att inte alla markägare behandlas lika i en omarrondering, att exempelvis stora skogsbolag behandlas annorlunda. Man vill ha en transparent process och en positiv anda med tillit och förtroende.

Vid en omarrondering befarar en del markägare att kulturarvet kommer att gå förlorat och man vill att t.ex. fäbodan, utskog, bykärrar, åkermark och bebyggda strandtomter i möjligaste mån kan undantas. Man befarar också att viktiga naturgivna förutsättningar och pågående brukande inte beaktas vid fastighetsbildningen. Markägarna tycker det är viktigt att bra skogsbilvägar byggs både för nuvarande och kommande behov.

Opinionen förändras vanligtvis under en omarrondering. Även om bara strax över 50 % är positiva inledningsvis så är 75 - 90 % positiva när omarronderingen är klar (LRF Konsult & Swedbank och Sparbankerna 2016). I samband med omarrondering är det inte ovanligt att markägare med små fastigheter och de som inte är aktiva skogsägare passar på att sälja sitt markinnehav. Det medför att antalet markägare minskar och den genomsnittliga fastighetsstorleken ökar.

2.5 Lantbrukarnas Riksförbund

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) Dalarna är av uppfattningen att den splittrade ägostrukturen i Dalarna är ett av de största hindren för tidsenligt jord- och skogsbruk i länet. Mot bakgrund av att omarronderingsprocessen är omfattande och komplicerad med många aktörer inblandade har LRF bedrivit ett informationsprojekt sedan april 2007. LRF ser att det finns ett behov av information och dialog, både med markägarna och med berörda myndigheter.

För att en omarrondering skall komma till stånd måste en tillräckligt stor andel av markägarna ställa sig positiva. För att detta skall ske måste de ekonomiska förutsättningarna vara fördelaktiga och dessutom måste det finnas ett stort förtroende för myndigheterna. Erfarenheter från tidigare omarronderingar har i viss mån skadat förtroendet för myndigheter vilket måste återskapas genom information, dialog och delaktighet.

Delfakturering av markägares förrättningskostnader har upplevts som ett problem då man som markägare betalar för en produkt som man först flera år senare får kännedom om och tillgång till. Dagens sätt att fördela förrättningskostnaden, då den fördelas över arealen, upplevs också som trubbig och bör anpassas till nyttan.

Stora omarronderingsområden kan vara ett hinder för att skapa en bra dialog och delaktighet. LRF har upplevt problem med ryktesspridning och att informationen har tolkats på ett felaktigt sätt. I vissa fall har informationen från myndigheterna inte varit konsekvent till samtliga berörda markägare.

Tidsaspekten i ett omarronderingsprojekt är viktig, det krävs tillräckliga resurser hos medverkande myndigheter för projektet. Stora områden bidrar

också till att förrättningstiderna blir för långa. Personalomsättningen hos myndigheterna genererar ännu längre förrättningstider.

Vi kan se att i områden där man har genomfört omarrondering så är markägarna nöjda med slutresultatet men vägen dit skulle vara bättre med utökad delaktighet och förbättrad information till markägarna.

3. Förslag till nytt arbetssätt

Det förslag vi har utarbetat är resultatet av möten med markägare och lokala politiker samt representanter för näringsliv, intresseorganisationer och samtliga berörda myndigheter.

Förslaget består i huvudsak av tre delar

- Begäran om likalydande regeringsuppdrag till Länsstyrelsen i Dalarnas län, Lantmäteriet och Skogsstyrelsen att gemensamt verka för omarrondering i Dalarnas län. Begäran lämnades till Näringsdepartementet 13 oktober 2017.
- Begäran om långsiktig statlig finansiering av arbetet med omarrondering. Begäran lämnades till Näringsdepartementet 13 oktober 2017.
- Förändrat arbetssätt som bygger på gemensam grundsyn, dialog, samverkan och transparens.

De två första delarna beskrivs utförligt i delrapport (Granath et al. 2017) och slutrapport (Länsstyrelsen Dalarnas län 2017) som lämnats till regeringen under 2017.

3.1 Regeringsuppdrag och långsiktig statlig finansiering

Helt avgörande för möjligheterna att genomföra omarrondering i Dalarnas län är att Länsstyrelsen i Dalarnas län, Lantmäteriet och Skogsstyrelsen får ett tydligt uppdrag från regeringen att gemensamt arbeta med detta.

Begäran om ett tydligt gemensamt uppdrag från regeringen med tillhörande långsiktig statlig finansiering har den 13 oktober 2017 undertecknats av generaldirektörerna för Lantmäteriet, Skogsstyrelsen och Jordbruksverket samt landshövdingen i Dalarnas län.

Ett nytt uppdrag får stora konsekvenser då det blir en tydlig prioriteringsgrund för myndigheterna både vad gäller ekonomi och övriga resurser.

Från regeringen har vi efterfrågat förstärkt långsiktig finansiering av den fortsatta omarronderingsverksamheten i Dalarnas län fördelat enligt följande (Länsstyrelsen Dalarnas län 2017):

- Höjning av Jordbruksverkets anslag 1:20 (Stöd till jordbrukets rationalisering m.m.)
- Ökat ramutrymme för Jordbruksverkets jordfond samt att jordfonden blir revolverande
- Säkerställande av Lantmäteriets s.k. nedsättningsmedel (delar av anslag 1:6)
- Medel för inventering och formellt skydd av naturvärden (Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen)
- Medel för inventering av kulturmiljövärden (Länsstyrelsen)

3.2 Gemensam grundsyn

För ett lyckat slutresultat där samtliga aspekter i omarronderingen beaktas är det avgörande att de inblandade myndigheterna har en gemensam grundsyn som förklarar varför den ägosplittrade marken behöver omarronderas.

Den gemensamma grundsynen omfattar all samhällsnytta som en omarrondering medför. Utan en gemensam grundsyn finns det risk för att respektive myndighet inte ser till helheten utan endast till sitt eget ansvarsområde. I tidigare genomförda omarronderingar har det inte funnits en tydlig och förankrad gemensam grundsyn hos berörda myndigheter.

Nu är samtliga berörda myndigheter överens om en grundsyn som innebär att omarrondering görs i syfte att möjliggöra ett rationellt skogsbruk, skapa fungerande infrastruktur, främja en positiv landsbygdsutveckling med bland annat ökad sysselsättning samt bidra till minskad klimatpåverkan genom en växande och hållbar virkesproduktion. Genom inventeringar av värdefulla natur- och kulturmiljöer och beskrivning av sociala värden säkerställs vid omarrondering ett varaktigt skydd av värdefulla miljöer samtidigt som skogsproduktionen ökar genom ett aktivt brukande. Omarrondering medför dessutom förbättrad rättssäkerhet och minskade myndighetskostnader.

3.3 Dialog, samverkan och transparens

Transparens och god kommunikation med markägare är förutsättningar för genomförandet liksom en utökad dialog och väl fungerande samverkan mellan alla berörda myndigheter. För att kunna ha en fungerande dialog behöver omarrondering genomföras i mindre delområden.

Äganderätten har blivit allt viktigare vilket ökar behovet av ett större inflytande från markägarna vid omarrondering, det krävs ökad lyhördhet för deras önskemål och arbetet måste vara transparent. Markägarna måste känna sig delaktiga i processen. En målsättning är att markägarna ska se omarronderingen som sitt projekt och att de är med och driver arbetet med ledning och stöd från berörda myndigheter. Därigenom kommer osäkerheten att minska och förhoppningsvis även genomförandetiden då risken för överklaganden minskar. För att uppnå den känslan krävs mycket samverkan och dialog med markägarna.

Lika viktigt som en bra dialog är att alla aktörer förstår varandra och gemensamt skapar en helhetssyn. Det gäller både materiella värden som timmer, massaved, bioenergi och jordbruksprodukter och immateriella värden som öppet landskap, kulturmiljö och attraktivitet för boende och besökare.

Kommunikationen mellan markägare och myndigheter förbättras genom att ett flertal markägarmöten genomförs och att myndigheterna är närvarande lokalt i byn under processen och vid önskemålsdagar.

Idag bor många markägare inte längre på orten där de har sin skog. För att alla ska känna sig inkluderade är kommunikering med dessa markägare viktig. För att bygga upp ett förtroende hos markägarna krävs att de kontinuerligt har insyn i processen och i arbetet hos respektive myndighet. För information och kommunikation mellan myndigheter och markägare skapas en lättillgänglig webblösning där markägarnas frågor och funderingar kan besvaras och markägarna kan få fortlöpande information om det arbete som pågår.

Det är viktigt att den information som delges berörda sakägare från olika myndigheter är samstämmig och förenlig med gällande lagstiftning för att skapa förtroende för processen och myndigheterna.

En fungerande samverkan mellan myndigheterna kräver tydlighet i roller och ansvarsfördelning. En gemensam digital samarbetsyta upprättas för varje omarronderingsområde där dokument m.m. delas.

3.4 Arbetsätt

3.4.1 Projektorganisation

Med det nya arbetssättet är markägare i högsta grad involverade i förarbetet och det är viktigt att upprätthålla den delaktigheten genom hela processen. Några funktioner behövs för att binda ihop förarbetet med förrättningen och involvera nödvändiga kompetenser för att undvika misstag och uppnå hög kvalitet på slutprodukten.

Funktionerna behövs även för att säkerställa att arbetet genomsyras av den gemensamma grundsynen och att alla former av samhällsnytta beaktas. Dessa funktioner ska också säkerställa kommunikation, samverkan, kontinuitet och transparens mellan de olika myndigheterna och mellan myndigheter och markägare.

För att tillgodose dessa behov föreslår vi att varje omarrondering genomförs som ett projekt med styrgrupp, projektledare, projektgrupp, referensgrupp, markägare samt i förekommande fall även väggrupp. De olika funktionernas roller och mandat utvecklas nedan.

3.4.2 Projektfaser

I uppdraget från regeringen har ingått att effektivisera och utveckla omarronderingsprocessen. Vår uppfattning är att den viktiga opinionen för omarrondering som iakttagits de senaste åren är en följd av en alltför rationell process som har bidragit till att människan – markägaren – har hamnat i bakgrunden i arbetet med omarrondering. En omarrondering är så mycket mer än att flytta fastighetsgränser, både för den enskilde markägaren och för samhället i stort.

För att underlätta markägarnas delaktighet i arbetet föreslår vi att omarronderingar genomförs i mindre områden än vad som varit fallet de senaste åren. Lämplig avgränsning för ett omarronderingsprojekt kan vara ett så kallat skifteslag¹. Flera sådana omarronderingsprojekt kan med fördel genomföras parallellt. I vissa fall, där det är önskvärt, kan varje område (skifteslag) då utgöra ett delprojekt inom ett större omarronderingsprojekt.

Tidigare har omarronderingsarbetet inletts med en förstudie som i allt väsentligt utformats av berörda myndigheter. Denna förstudie ersätts med ett **förarbete** som utförs i dialog och samarbete mellan markägare och myndigheter. Under förarbetet är Länsstyrelsen i Dalarnas län huvudansvarig, men markägarna behöver vara delaktiga och bidra med väsentlig kunskap om lokala förhållanden och förutsättningar. Arbetet baseras på protokollförda markägarmöten som bildar ett underlag för ansökan om omarrondering. En projektledare, utsedd av Länsstyrelsen, leder hela processen. En referensgrupp (se nedan), tillsätts i ett tidigt skede av förarbetet, så snart markägarna beslutat att de vill inleda ett arbete för omarrondering.

Förarbetet pågår tills markägarna känner sig redo att utforma en **ansökan** om omarronderingsförrättning. Referensgruppen ges möjlighet att komma med förslag till förändringar och förbättringar i ansökan innan den lämnas till Lantmäteriet.

När ansökan kommit till Lantmäteriet inleds en **förrättning**. Under förrättningen är Lantmäteriet huvudansvarig. Projektledaren har ansvar för kontinuiteten i kommunikation och kunskapsöverföring när projektet övergår från förarbete till förrättning.

3.4.3 Markägarna

Någon markägare behöver signalera ett behov av information angående omarrondering till Länsstyrelsen, LRF eller Lantmäteriet. När detta skett bjuder Länsstyrelsen in samtliga markägare i skifteslaget till ett förutsättningslöst möte. Därefter beslutar markägarna om de vill inleda ett förarbete.

Markägarna ska se omarronderingen som sitt projekt som de är med och driver med ledning och stöd från berörda myndigheter. De ska vara delaktiga genom samverkan och dialog mellan markägarna och berörda myndigheter. Myndigheterna ska vara lyhörda för markägarnas kunskaper och önskemål och markägarna ska ha tillgång till aktuell information om processen. Projektledaren håller markägarna informerade om projektets status. Bland annat ska finnas en lättillgänglig webblösning för att tillgodose kommunikationsbehovet.

¹ Begreppet härstammar från historiska jordskiften. Ett skifteslag omfattade i regel en by, men kunde på vissa håll omfatta hela socknar. Skifteslaget betecknar i regel ett geografiskt område, men ibland avses delägarna i det geografiska området.

Förarbetet baseras på markägarmöten där markägarna behöver vara delaktiga och bidra med väsentlig kunskap om lokala förhållanden och förutsättningar. Projektledaren arrangerar och dokumenterar dessa möten.

I ett tidigt skede av förarbetet tillsätter Länsstyrelsen en referensgrupp. Den ersätter den markägarkommitté som funnits i tidigare omarronderingar. Markägarna behöver vara delaktiga i att utse och godkänna en oberoende markägarrepresentant² i referensgruppen.

Om markägarna uttrycker behov av det ska projektledaren eller annan myndighetsrepresentant regelbundet besöka byn för att informera och besvara frågor. Markägarna har vid önskemålsdagar möjlighet att framföra önskemål gällande sina fastigheter. Då är Länsstyrelsen alltid närvarande.

Förarbetet pågår tills markägarna vill lämna in ansökan om omarronderingsförrättning till Lantmäteriet. Under förrättningen har markägarna löpande kontakt med såväl Lantmäteriet som projektledare.

3.4.4 Styrgrupp

Styrgruppen utses av Länsstyrelsen. I styrgruppen ska ingå personer som har mandat att fatta beslut om projektets inriktning och genomförande samt om vilka resurser som står till projektets förfogande. Projektledaren rapporterar fortlöpande till styrgruppen om projektets status. Styrgruppen ska ge projektledaren det stöd som krävs för att projektet ska kunna genomföras.

3.4.5 Projektledare

Projektledaren utses av Länsstyrelsen så snart markägarna har signalerat att de vill inleda ett förarbete. Det är viktigt att projektledaren har en god arbetssituation som ger förutsättningar för kontinuitet i projektledningen. Ambitionen är att samma projektledare följer hela processen fram tills omarronderingen vunnit laga kraft.

För att projektledaren ska kunna leda projektet krävs det att denne har ett konkret uppdrag, med uppsatta mål och ett väl definierat mandat. Det är viktigt ur både myndighets- och markägarperspektiv att det inte uppstår ett glapp i processen eller i kommunikationen när projektet övergår från förarbete till förrättning. Det är därför viktigt att det är tydligt vilka befogenheter projektledaren har i förhållande till övriga parter i projektet (markägare, berörd kommun, myndigheter). Från samtliga parter ska projektledaren fortlöpande få information som berör markägarna och projektet.

Projektledaren upprättar snarast möjligt en projektplan i samråd med berörda myndigheter. Den kommuniceras med markägarna och berörd kommun. Projektplanen ska definiera projektledarens mandat.

² Markägarrepresentant som inte är berörd av den aktuella omarronderingen men som accepterats av markägarna.

Enligt förslaget ingår det i projektledarens arbetsuppgifter att:

- ansvara för att projektplanen följs och se till att projektet uppnår uppställda mål utifrån projektledarens mandat
- ansvara för kommunikation, information och administration och säkerställa samverkan mellan de olika myndigheterna
- upprätthålla transparensen mellan myndigheter och markägare
- förmedla skriftlig och muntlig målgruppsanpassad information till respektive målgrupp vid lämplig tidpunkt
- ansvara för administration och kontinuerlig uppdatering av webblösning för kommunikation med markägare respektive myndigheter
- arrangera markägarmöten och se till att dessa möten dokumenteras
- vid behov regelbundet finnas på plats i byn för att informera och besvara frågor från markägarna
- ansvara för att ansökan som inkommit till Lantmäteriet så långt det är möjligt beaktas under förrättningen och att kommunicera eventuella förändringar med sakägare.

Det konkreta förarbetet genomförs av medlemmarna i projektgruppen som, under ledning av projektledaren, är ansvariga för olika delar av förarbetet. Till stöd för projektledare och projektgrupp finns referensgruppen som innehar nödvändiga kompetenser och bidrar med idéer, råd och synpunkter.

3.4.6 Projektgrupp

Projektgruppen består av de personer som utför det faktiska arbetet i förarbetet. Det är projektgruppens medlemmar som medverkar på markägarmöten och ansvarar för att den information och kunskap som krävs för genomförandet av de mötena tas fram inom medlemmarnas respektive områden. Den som ska medverka i projektgruppen bör ha sakkunskap i det som projektet handlar om och erfarenheter av denna typ av frågor. Projektledaren utser projektgruppen och ansvarar för att gruppen besitter den kompetens som krävs för förarbetet.

Merparten av gruppens insats utförs under förarbetet då projektgruppen tillsammans med markägarna och övriga intressenter tar fram nödvändiga underlag för ansökan om omarrondering. Gruppens arbete leds och samordnas av projektledaren.

3.4.7 Referensgrupp

Referensgruppen har en rådgivande och stödjande funktion med enda målsättning att säkerställa ett gott slutresultat. Den fungerar som kompetensstöd till projektledare och projektgrupp. Gruppens roll är att bidra med olika kompetenser för att undvika misstag. Den ska överbrygga det glapp som annars kan uppstå vid eventuellt byte av personal och då huvudansvaret, i samband med övergången från förarbete till förrättning, övergår från Länsstyrelsen till Lantmäteriet. Referensgruppen ges möjlighet att komma med

förslag till förändringar och förbättringar i ansökan innan den lämnas till Lantmäteriet.

Referensgruppen tillsätts av Länsstyrelsen i ett tidigt skede av förarbetet, så snart markägarna beslutat att de vill inleda ett förarbete. Den ersätter den tidigare förekommande markägarkommittén. Referensgruppen representerar flera olika intressen och riskerar därför inte att bli partisk. Referensgruppen har tillgång till en för ändamålet anpassad digital samarbetsyta för information och kommunikation.

I referensgruppen ska finnas representanter från Länsstyrelsen i Dalarnas län, Skogsstyrelsen, berörd kommun, LRF eller annan oberoende markägarrepresentant³. I referensgruppen finns även en oberoende lantmätarkompetens. Projektledaren är också med i referensgruppen. Medlemmarna i referensgruppen får inte vara personligen berörda av den aktuella omarronderingen.

Från referensgruppen kan projektledaren och projektgruppen få nya infallsvinklar samtidigt som medlemmarna i referensgruppen får information om projektet som de kan vidarebefordra till de myndigheter eller grupper de företräder. Referensgruppen fungerar som en informationsförmedlare både till och från projektet. Referensgruppen ska, tillsammans med projektledaren, bidra till att arbetet genomsyras av den gemensamma grundsynen samt säkerställa kontinuitet genom hela processen. Referensgruppen har inget ansvar gentemot enskilda markägare, men ett ansvar att företräda markägarkollektivets intressen.

Det är önskvärt att referensgruppen används av förrättningslantmätaren vid samråd och för information. Referensgruppen bör ges möjlighet att se utkastet till ny skiftesplan innan den skickas ut till markägarna.

3.4.8 Väggrupp

Vissa ägosplittrade områden har idag ett fullgott vägnät, men i många områden behövs en utbyggnad av vägnätet för att möjliggöra ett rationellt brukande av skogen. Vid omarrondering av de områden där vägnätet har brister bildas en väggrupp som ska arbeta med dessa frågor.

Väggruppen, består av vägspecialister från Skogsstyrelsen och personer med god kännedom om de lokala förhållandena samt erfarenhet av anläggning av skogsbilvägar, utsedda av markägarna.

Skogsbilvägar bör anläggas i själva omarronderingsförrättningen i den mån båtnad uppnås och väggruppens utredning visar att nybyggnation av vägar

³ Markägarrepresentant som inte är berörd av den aktuella omarronderingen men som accepterats av markägarna.

krävs för ett gott slutresultat. I ansökan om omarrondering ingår i dessa fall även ansökan om anläggningsförrättning.

Lantmäteriets modell för produktionsutjämning av förrättningar påverkar möjligheterna att handlägga anläggningsförrättningar separat i omedelbar anslutning till omarronderingsförrättning. Detta innebär att om man inte gör detta arbete under omarronderingen riskeras att markägarna tillträder sin nya mark utan att på flera år ha de vägar som krävs för ett rationellt brukande.

3.5 Förarbete

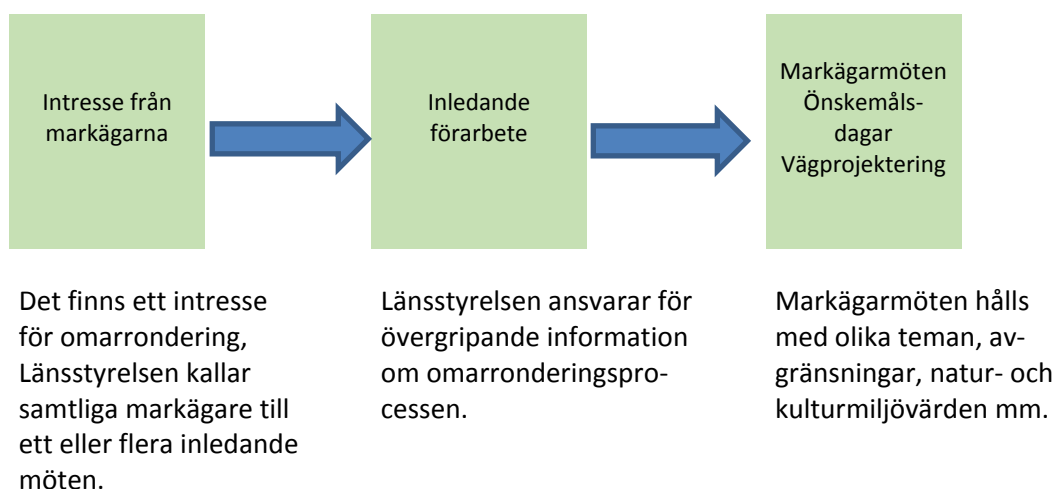
För att ett förarbete ska inledas krävs att någon eller några av markägarna i ett skifteslag tar ett inledande initiativ genom att muntligt eller skriftligt kommunicera med Länsstyrelsen, Lantmäteriet eller LRF att det finns ett intresse av att förbättra områdets fastighetsstruktur. Länsstyrelsen, i sin roll som markägare, kan inte inleda ett förarbete.

Förarbetet pågår från det första initiativet fram tills en ansökan om omarrondering inkommit till Lantmäteriet. Under förarbetet är Länsstyrelsen i Dalarnas län huvudansvarig för arbetet, men Lantmäteriet, Skogsstyrelsen, berörd kommun, LRF eller annan markägarrepresentant, referensgrupp och projektledare medverkar.

Förarbetet ska beskriva områdets (skifteslagets) materiella och immateriella värden⁴. Informationen inhämtas från såväl markägare som myndigheter. Därför arrangeras markägarmöten med olika teman utifrån den gemensamma grundsynen och markägarnas frågor och önskemål.

Parallellt med markägarmötena påbörjas de inventeringar som krävs som underlag i förarbetet, dvs. inventering av nyckelbiotoper, övriga naturvärden, kulturmiljövärden och utredning gällande vägar.

Flödesschema för förarbetet

3.5.1 Intresse från markägare

Länsstyrelsen har tillsammans med LRF en viktig roll i att väcka intresse för och informera om omarrondering i ägosplittrade områden. När intresse signa-

⁴ Materiella värden är t.ex. timmer, massaved, bioenergi, jordbruksprodukter och vägar. Immateriella värden är bl.a. landskapet, kulturmiljö, naturvärden, attraktivitet för boende och besökare.

leras från markägare bjuder Länsstyrelsen in samtliga markägare i skifteslaget till ett inledande förutsättningslöst möte. Detta möte är öppet för markägarnas frågor och Länsstyrelsen undersöker intresset för att påbörja ett förarbete. Markägarna beslutar sedan om och i så fall hur man ska arbeta vidare.

3.5.2 Inledande förarbete

På markägarnas initiativ inleds förarbetet (se 3.5 Förarbete). Länsstyrelsen utser en projektledare som tillsammans med projektgrupp och referensgrupp följer omarronderingen hela vägen fram tills den vunnit laga kraft. Projektledaren upprättar, i samråd med markägarna och berörda myndigheter, en projektplan för omarronderingen.

Om markägarna väljer att inleda förarbetet medverkar, förutom Länsstyrelsen, även Skogsstyrelsen, berörd kommun och Lantmäteriet på markägarmötena. Lantmäteriets medverkan under förarbetet är begränsad till generell information om hur omarronderingsförrättningar går till och om vilka lagar och regler som gäller. Dessutom kan Lantmäteriet under förarbetet vid behov bistå med statistik och kartmaterial på övergripande nivå. Först när markägarna har lämnat in en ansökan om omarrondering kan Lantmäteriet inleda arbetet i det specifika området.

3.5.3 Markägarmöten

När projektplanen är fastlagd och projektorganisationen klar utformas förarbetet utifrån det aktuella omarronderingsområdet. Markägarmöten med olika teman arrangeras. Antalet möten, vilka frågor som ska behandlas och vilka som ska medverka vid respektive möte avgörs av projektledaren tillsammans med markägarna.

På dessa möten hanteras de yttre gränserna för omarronderingsområdet och vilken mark som markägarna önskar undanta från omarronderingen⁵. Till möte om avverkningsstopp inbjuds även virkesköpare och drivningsledare.

På möten med Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen diskuteras naturvärden, grön infrastruktur, bildandet av eventuella naturreservat samt kartläggning och dokumentation av kulturmiljövärden. Ytterligare möten som behandlar juridiska frågor, skattefrågor, samägande, generationsskifte, vägar mm arrangeras på markägarnas önskemål.

Syftet med markägarmötena är att tillsammans med markägarna ta fram ett underlag som beskriver hur man önskar genomföra omarronderingsförrätt-

⁵ Exempel på områden som kan undantas är bebyggelseområden (bykärnor, tomter, fäbodrar mm), fastigheter för annat ändamål än jord- och skogsbruk (t.ex. industrifastigheter), detaljplanerade områden och områden där planläggning pågår, mark där det finns ett positivt förhandsbesked för bygglov och välarronderade skiften eller välarronderad del av ett större skifte.

ningen, hur natur- och kulturmiljövärden och sociala värden ska beaktas i området. Samtidigt ska markägarna vid dessa möten få svar på de frågor som uppkommer så att man som markägare känner sig trygg med att gå in i en omarronderingsprocess.

Förutom markägarmöten erbjuds markägarna andra möjligheter till information och kommunikation med myndigheterna. Bland annat erbjuds en webbplattform där vi delar information, dokument och det finns möjlighet att ställa frågor.

3.5.4 Önskemålsdagar

Under förarbetet bjuder Länsstyrelsen in samtliga markägare till individuella möten där de får framföra önskemål gällande sin fastighet. Dessa så kallade önskemålsdagar genomförs i den berörda byn. Detta är endast önskemål och inga löften om slutresultatet kan ges innan den slutliga skiftesplanen är lagd. Lantmäteriet tar i möjligaste mån hänsyn till markägarnas önskemål när utkastet till den nya skiftesplanen läggs. Det kommer att finnas möjlighet att komma med synpunkter och förtydliga önskemålen när utkastet till skiftesplan har skickats ut till markägarna.

3.5.5 Vägar

Vissa ägosplittrade områden har redan idag ett fullgott vägnät men i de områden där vägnätet har brister ska en väggrupp se till att nödvändiga vägar projekteras och byggs under pågående omarrondering.

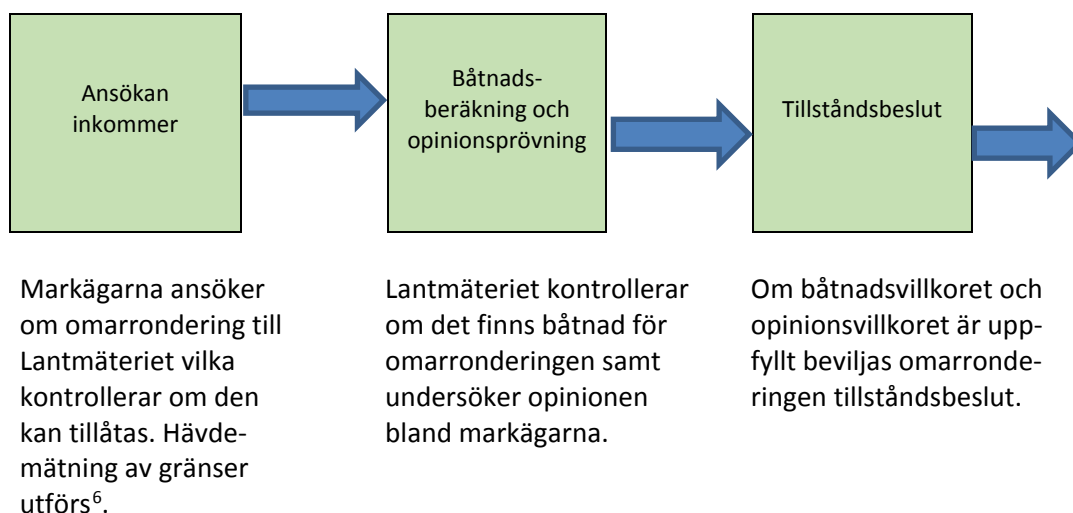
Tillgängligheten till skogen är avgörande för att man ska kunna utföra den skogsskötsel som leder till en ökad tillväxt i skogen. Det är som regel viktigt att de vägar som behövs för en rationell skogsskötsel anläggs under omarrondering. Därför är det mycket viktigt att det, efter utförd omarrondering, finns ett fullgott vägnät.

3.6 Förrättning

När ansökan om omarrondering inkommit är förarbetet avslutat och projektet övergår i en omarronderingsförrättning. Lantmäteriet har huvudansvar för förrättningen.

Även under förrättningen är det projektledaren som säkerställer fungerande kommunikation och transparens och ansvarar för att projektplanen följs.

Flödesschema för förrättningen

3.6.1 Ansökan inkommer

När markägarna känner sig redo lämnar en eller flera markägare en ansökan om omarrondering till Lantmäteriet. Till grund för ansökan ligger resultatet av de genomförda markägarmötena och övrigt material som tagits fram under förarbetet.

Innan ansökan skickas in studeras den av referensgruppen som kan ge markägarna råd och förslag till eventuella förändringar av ansökan. Den bör vara utformad på ett sätt som möjliggör för förrättningslantmätaren att utföra förrättningen enligt ansökan men inom fastighetsbildningslagens ramar.

I samband med att ansökan om omarrondering inkommit har Lantmäteriet ett uppdrag att arbeta med projektet.

⁶ Hävdemätningen kan med fördel påbörjas så snart det framstår som sannolikt att markägarna är positiva till en omarrondering. Det betyder att hävdemätningen kan inledas redan under förarbetet, men allra senast när tillståndsbeslutet har tagits.

3.6.2 Båtnadsberäkning och opinionsprövning

Innan beslut kan tas om att genomföra omarrondering enligt ansökan måste Lantmäteriet pröva de ekonomiska förutsättningarna (båtnadsberäkning⁷) och opinionsläget (opinionsprövning⁸).

Båtnadsberäkningen innebär att Lantmäteriet kontrollerar att den totala värdeökningen på berörda fastigheter är större än de totala kostnader och olägenheter som omarronderingen medför. Fastigheternas marknadsvärde efter förrättningen måste vara högre än före för att omarronderingen ska genomföras. Båtnadsberäkningen görs kollektivt, dvs. på alla fastigheter som kommer att ingå i omarronderingen, vilket innebär att det kan finnas enskilda fastigheter som inte uppnår ekonomisk vinst genom förrättningen. Sedan gör Lantmäteriet en kostnadskalkyl så att kostnaden för markägaren är känd innan opinionsprövningen genomförs.

Markägarna måste därefter ta ställning till om de vill att omarronderingen ska genomföras eller inte. Lantmäteriet undersöker sakägarnas ståndpunkt genom röstning. Detta kallas opinionsprövning. Lagen är skriven så att det är motståndet mot omarrondering (de som röstar NEJ) som mäts, både antal fastighetsägare och arealmässigt. Det innebär i praktiken att både de som röstar JA och de som väljer att inte rösta alls hamnar på JA-sidan. Om NEJ-sidan är i minoritet är opinionsvillkoret uppfyllt.

Ansökan leder till en omarronderingsförrättning endast om både båtnadsvillkoret och opinionsvillkoret är uppfyllda. Då måste Lantmäteriet genomföra förrättningen.

3.6.3 Tillståndsbeslut

Alla markägare bjuds in till ett öppningssammanträde där resultatet av opinionsprövningen redovisas liksom markägarnas kostnader. Övriga förutsättningar för förrättningen, såsom områdets yttre gränser, vilka markägare som blir berörda mm fastslås på detta möte.

Om lantmätaren bedömer att villkoren för omarrondering är uppfyllda, fattar denne tillståndsbeslut⁹. Det är ett beslut som garanterar att omarrondering ska genomföras.

⁷ Fastighetsbildningslagen 5 kap. 4 §: Fastighetsreglering får ske, under förutsättning att lämpligare fastighetsindelning eller eljest mer ändamålsenlig markanvändning vinnes samt att fördelarna härav överväger de kostnader och olägenheter som regleringen medför.

⁸ Fastighetsbildningslagen 5 kap. 5 § 2 stycket: ...får regleringen ej äga rum, om de sakägare som har ett väsentligt intresse i saken mera allmänt motsätter sig regleringen och har beaktansvärda skäl för det. Vid prövningen av sådan fråga skall främst deras mening beaktas som har störst nytta av regleringen.

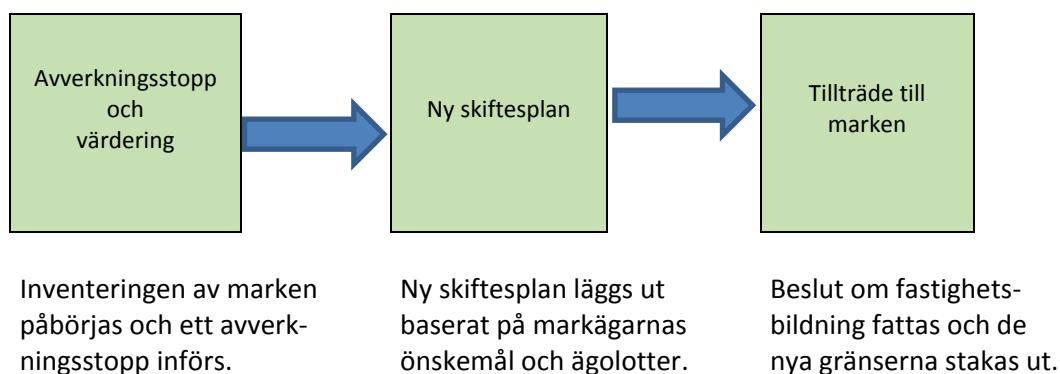
⁹ Fastighetsbildningslagen 4 kap. 26 § första stycket: Om det med hänsyn till förrättningens omfattning eller annan särskild omständighet är lämpligt att frågan om fastighetsbildningens tillåtlighet avgöres på förhand och hinder icke möter mot fastighetsbildningen, får tillstånd till denna lämnas genom särskilt beslut (tillståndsbeslut).

Görs motsatt bedömning, om något eller båda villkoren inte är uppfyllda, ställs förrättningen in. Beslutet meddelas skriftligt till alla sakägare och kungörs i tidningar. I båda fallen kan beslutet överklagas. Ett överklagande fördröjer arbetet väsentligt, det kan ta ett år innan förrättningen kan fortsätta.

När tillståndsbeslutet vunnit laga kraft kallas alla markägare till ett förrättningsammansammanträde. Avsikten är att informera om förrättningen, inhämta synpunkter och besvara eventuella frågor från markägarna.

Vid sammanträdet beskriver Lantmäteriet hur man kommer att beakta de olika underlag som tagits fram i förarbetet.

Fortsättning på flödesschema för förrättningen

3.6.4 Avverkningsstopp och värdering

När tillståndsbeslutet vunnit laga kraft beslutar Lantmäteriet om avverkningsstopp och inventeringen av skogsmarken påbörjas. Avverkningsstoppet pågår tills omarronderingen vinner laga kraft. Det påverkar samtliga markägare och därför har virkesköpare och drivningsledare under förarbetet bjudits in till ett markägarmöte. Detta för att möjliggöra en planering av avverkningarna så att markägarnas likviditet inte påverkas under avverkningsstoppet. Det är viktigt att, så långt det är möjligt, undvika dispenser under avverkningsstoppet, då avverkningar kan medföra att inventeringar måste göras om och tidsplanen kan bli svår att hålla.

Inventering och värdering är en del av det tekniska arbete som utförs under förrättningen. Dessutom ska en hävdemätning utföras om detta inte redan gjorts, då alla befintliga gränser mäts in.

Samtliga skogsbestånd inventeras i fält. Fastighetskarta, skoglig beståndskarta och beståndsbeskrivning är några av de dokument som tas fram.

Inventeringen utgör grunden för den skogsvärdering som görs, där varje markägares innehav (areal, virkesvolym och värde) sammanställs till ett totalt ägokrav och redovisas. Skogsvärderingen och markägarens önskemål ligger sedan till grund för fördelningen av det nya markinnehavet i den nya skiftesplanen.

3.6.5 Ny skiftesplan

Därefter vidtar ägolottsbildning och skiftesplanering. Önskat samägande upplöses och sämjedelningar genomförs. Utredningar gällande fastigheternas rättigheter, servitut, andelar i befintliga samfällighetsföreningar m.m. görs. Anläggningsförrättningar och ledningsförrättningar utförs vid behov. Nya samfälligheter bildas, t.ex. grustag för framtida förvaltning av vägar. Dispenser för vedhuggning m.m. hanteras.

Alla markägare har rätt att gå ur förrättningen utan väsentlig förändring av det graderingsvärde¹⁰ som de hade med sig in. Man får avstå sitt innehav mot ersättning om man önskar. Målsättningen är att så många markägare som möjligt ska bli nöjda med slutresultatet.

En ny fastighetsindelning/skiftesplan arbetas fram. I det arbetet beaktas i största möjliga utsträckning de underlag som tagits fram i förarbetet och markägarnas önskemål. Det är önskvärt att referensgruppen används vid samråd om den nya skiftesplanen innan den skickas ut till markägarna.

När markägarna fått förslaget till ny skiftesplan har de möjlighet att lämna synpunkter till Lantmäteriet. Skiftesplanen justeras därefter i möjligaste mån med hänsyn till de synpunkter som har kommit in. Lantmäteriet strävar efter att skiftesplanen ska godtas av så många markägare som möjligt.

När den nya fastighetsindelningen är klar stakas de nya gränserna ut och markeras i terrängen, de nya fastigheterna mäts in.

3.6.6 Tillträde till marken

När alla åtgärder i omarronderingen är klara, tas beslut om fastighetsbildningen enligt den slutgiltiga skiftesplanen i samband med att markägarna kallas till ett slutsammanträde. Det görs också en ekonomisk avräkning för samtliga markägare som visar hur mycket var och en ska betala eller få i ersättning genom att det sammanlagda skogsvärdet förändras. Kartor och beskrivningar över samtliga skiften upprättas och omarronderingen avslutas. Innan förrättningen vinner laga kraft ska det löpa en tid om fyra veckor från beslutsdagen. Under den tiden har den som är missnöjd med förrättningen möjlighet att överklaga. Mark- och miljödomstolen behandlar överklagandet.

¹⁰ https://www.lantmateriet.se/globalassets/fastigheter/andra-fastighet/vardering/intrang-i-skogsmark/anvisningar-och-tabellverk-for-berakning-av-graderingsvarde-i-skogsmark_2012.pdf

4. Risker i fortsatta omarronderingar

Riskerna har graderats som hög risk och risk. Åtgärdsförslagen är i vissa fall sådant vi arbetar med redan idag, i vissa fall åtgärder som bör vidtas om problemet uppstår. Vi gör inga anspråk på att förteckningen över tänkbara risker är komplett.

- Osäkerhet i den långsiktiga statliga finansieringen för omarrondering
 - *Hög risk. Finansiell osäkerhet leder till att det blir problem med rekryteringar av personal och svårt att bedöma hur många omarronderingsprojekt som kan startas. För att minska risken krävs att myndigheterna uppvaktar regeringen i samband med budgetäskande.*
- Förrättningskompetens saknas/lantmätare slutar inom projektet
 - *Hög risk. Konsekvensen blir att förrättningstiden förlängs och kompetens om projektet försvinner. Åtgärder: Att genomföra lyckade projekt med goda arbetsförhållanden samt noggrann dokumentation så övergången mellan lantmätare blir smidig.*
- Projektledaren, medlem i referensgruppen eller övrig personal kan inte fullfölja sitt uppdrag
 - *Hög risk. Konsekvensen av personaltapp leder till att kunskap, förtroende och kompetens försvinner. Åtgärder: Att ha flera personer som arbetar över hela projekttiden i projektets olika grupper samt noggrann dokumentation av pågående projekt.*
- Långa domstolsprocesser
 - *Hög risk. Konsekvensen blir att tidsplanen blir svår att hålla. Åtgärder: Utökad information och delaktighet till markägarna så motiven till överklagan minskar.*
- Ett ojämnt flöde av omarronderingsansökningar
 - *Risk. Konsekvensen blir svårighet att upprätthålla kompetens vilket i sin tur leder till längre förrättningstider, ökade inskolningskostnader och kostnader för förrättningen som helhet. Åtgärder: Realistiska tidsscheman för både information och uppstart av nya projekt.*
- Otillräcklig markreserv i vissa skifteslag
 - *Risk. Konsekvensen blir att avsättningar görs från privat mark och möjligheten att upplösa samäggar minskar. Åtgärder: Fokusera uppköpen till jordfonden till prioriterade områden och styra information i första hand till områden där det finns markreserv.*
- Sårbar förvaltning av tekniska system (GSIOM & BMS)
 - *Risk. Konsekvensen av bristande förvaltning leder till försvårat och fördyrat genomförande av förrättningen. Åtgärder: Ett jämnt inflöde av projekt som gör det möjligt att hålla systemen uppdaterade.*

- Ökningar av myndighetskostnader
 - *Risk. Konsekvensen av detta blir att projekten går back då markägarna har ett fast pris. Åtgärder: Åskande av ytterligare statliga medel samt en enhetlig taxa mellan myndigheter.*
- Fortsatt olika grundsyn avseende omarrondering
 - *Risk. Konsekvensen av detta blir mindre synergieffekter av omarronderingen och oenighet mellan myndigheter och mellan myndigheter och markägare. Åtgärder: Information, transparens och dialog.*
- Otillräcklig grund för projektet
 - *Risk. Konsekvensen av ett uppenbart felbedömt intresse blir ett NEJ i en kommande opinionsprövning. Åtgärder: Projektet läggs ner eller läggs "på is".*
- Fel person som projektledare
 - *Risk. Konsekvensen blir att projektplanen inte följs och markägarna och myndigheterna saknar förtroende. Åtgärder: Nyrekrytering eller utbildning.*
- Otillräckligt definierade uppgifter
 - *Risk. Konsekvensen blir osäkerhet i samtliga led. Åtgärder: Utbildning och att avsätta mer tid för projektledning.*

5. Referenser

- Edvinsson, R. & J. Söderberg, 2011. A Consumer Price Index for Sweden 1290-2008, *Review of Income and Wealth*, vol. 57 (2), pp. 270-292.
- Granath, K., A. Lundmark & M. Larsson, 2017. Långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län – Delrapport mars 2017. *Rapporter från Länsstyrelsen i Dalarnas län*, ISSN: 1654-7691. 28 pp
- Göransson, M. & H. Winka, 2017. Nej till omarrondering – En studie i västra Rättvik. Examensarbete, Lantmästarprogrammet. Högskolan i Gävle, Akademin för teknik och miljö. 37 pp
- KSLA, 2010. Skogsbrukets bidrag till ett bättre klimat. *KSLA:s Tidskrift*, Årgång 149, Nummer 4 – 2010, 30 pp
- Lassbo, S. & O. Pasichna, 2017. Omarrondering ur markägares perspektiv – En studie i västra Rättvik. Examensarbete, Lantmästarprogrammet. Högskolan i Gävle, Akademin för teknik och miljö. 51 pp
- LRF Konsult & Swedbank och Sparbankerna 2016. Skogsbarometern 2016. En Sifo-undersökning baserad på intervjuer med 750 skogsägare, 8 pp
- Länsstyrelsen Dalarna, 2010a. Långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län. Rapport 2010:18, Länsstyrelsen Dalarnas län, Kulturmiljöenheten. 12 pp
- Länsstyrelsen Dalarna, 2010b. Projektrapport till långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län. Rapport 2010:19, Länsstyrelsen Dalarnas län, Kulturmiljöenheten. 49 pp
- Länsstyrelsen Dalarna, 2010c. Projektrapport till långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län - Bilagor. Bilagor 2010:19, Länsstyrelsen Dalarnas län, Kulturmiljöenheten.
- Länsstyrelsen Dalarnas län, 2017. Långsiktig plan för omarrondering i Dalarnas län – Slutrapport oktober 2017. Rapport: 2017-11. 20 pp
- Naturvårdsverket 2015. Beskrivning av beräkningar av minskade växthusgasutsläpp för ansökningar i Klimatklivet. PM 2015-10-30, 3 pp
- Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen 2008. Kompletterande metoder vid skydd av värdefull natur – Redovisning av regeringsuppdrag, Rapport 5838, 42 pp
- SOU 1994:090. Kart- och fastighetsverksamhet – finansiering, samordning och författningsreglering. Slutbetänkande av Lantmäteri- och inskrivningsutredningen.

LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN